

ภาควิธีสอนและการจัดแสดง

บทที่ 1

วิธีสอน

วิชาการละคร (Dramatics) มีความสำคัญต่อวัฒนธรรมสังคมและความรู้สึกนึกคิดของประชาชนเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นละครพื้นเมือง ละครเวที (Classical Drama and Plays) ย่อมแสดงให้เห็นถึงคุณค่าแห่งวัฒนธรรมของชาตินั้น แสดงความคิดเห็นของคนในสังคมนั้นๆ สภาพความเป็นอยู่สมัยนั้นๆ เป็นอย่างไร การละครเพื่อการศึกษาหรือละครโรงเรียน (School Plays) จะมีอิทธิพลที่เห็นได้และเห็นไม่ได้กับเยาวชนเป็นอย่างมาก ทั้งทางกายและทางใจด้วย ดังจะกล่าวต่อไปในบทอื่น

นาฏศิลป์หรือละครเป็นสาขาหนึ่งของศิลปะ ที่ก่อให้เกิดความตื่นเต้นสนุกสนานได้มากกว่าศิลปะแขนงอื่น จึงเป็นศิลปะที่มีประชาชนรู้จักมากที่สุด เมื่อเปรียบกับประณีตศิลป์อย่างอื่น เช่น จิตรศิลป์ทางการวาดเขียน แกะสลัก การตกแต่ง ฯลฯ ชีวิตสังคมในปัจจุบันนั้นได้ผูกพันอยู่กับการละครจนแทบจะกล่าวได้ว่าแยกกันไม่ออกเสียแล้ว หลังจากเมื่อมีผู้ประดิษฐ์วิทยุและโทรทัศน์ได้ตามลำดับ การละครก็ยิ่งแทรกซึมตามประชาชนเข้าไปถึงในบ้าน ละครวิทยุ ละครโทรทัศน์ ละครเวที ภาพยนตร์ หรือ แม้แต่โฆษณาขายสินค้า ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าไม่ใช่เรื่องของนาฏศิลป์ การพักผ่อนหย่อนใจที่จะหาได้ทันที ราคาถูก ทำได้บ่อย เป็นสันทนาการ (Recreation) ก็คือการละครหรือนาฏศิลป์ดังกล่าวแล้ว

การละครพื้นเมืองย่อมแสดงเอกภาพของชาติบ้านเมืองนั้น เป็นความน่ายกย่องภูมิใจ จึงอาจจะกล่าวได้ว่าการละครมีความสำคัญดังต่อไปนี้

ความสำคัญของการละครที่มีต่อวัฒนธรรม

ละครย่อมแสดงให้เห็นขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนการแต่งกาย ภาษาที่ใช้ของแต่ละสมัย แสดงให้เห็นแนวความคิดของประชาชนแต่ละชั้นและฐานะ สอนศีลธรรม มีความมุ่งหมายจะให้เป็นที่คิด และแนะให้คิด ละครพื้นเมืองของแต่ละประเทศย่อมมีเอกภาพที่ไม่ซ้ำแบบซึ่งกันและกัน แม้จะได้อิทธิพลมาจากต่างประเทศก็ดัดแปลงให้เข้ากับรสนิยมของพลเมืองจนถือได้ว่าเป็นสมบัติวัฒนธรรมของชาตินั้น รวมทั้งเครื่องแต่งกายตัวละครเช่นเครื่องสวมศีรษะ เครื่องแต่งตัว ทำทางร้ายรำ ถือเป็นศิลปะและวัฒนธรรมประจำชาติที่น่าจะภาคภูมิใจและหวงแหนได้อย่างแน่นอน

ความสำคัญของการละครในการศึกษา

ในประเทศไทยการละครหรือนาฏศิลป์ มีกล่าวไว้ในหลักสูตรและประมวลการสอนมาตั้งแต่ระดับประถมถึงมัธยม หรือแม้แต่มัธยมศึกษาในบางคณะวิชา เช่น มีวิชาขับร้องเต้นรำทำจังหวะ ในระดับประถมในวิชาศิลปะปฏิบัติก็มี

นาฏศิลป์เป็นวิชาเลือกในระดับมัธยม หนังสือเรียนวิชาการวรรณคดีไทยทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองก็ตัดตอนมาจากบทละครสำคัญๆ หลายเรื่อง เช่น รามเกียรติ์ พระอภัยมณี สังข์ทอง อิเหนา พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว วรรณคดีไทยประเภทร้อยกรองก็คือบทละครนั่นเอง ร้องก็ได้ รำก็ได้ จัดแสดงก็ได้ หากครูผู้สอนวรรณคดีรู้วิชาการละครหรือนาฏศิลป์ และนำไปใช้ในการสอนวรรณคดีจะทำให้บทเรียนน่าสนใจ เรียนสนุก ในขณะที่เดียวกันจะทำให้นักเรียนซาบซึ้งในวรรณคดี นาฏศิลป์ และการดนตรีของไทยเสียตั้งแต่อายุน้อย เป็นทางหนึ่งที่จะทำให้รักษามรดกของชาติขึ้นนี้ไว้ชั่วกาลนาน

ภาพยนตร์ ละคร ที่ผูกเรื่องดี และจัดแสดงดีนั้นย่อมให้ทัศนคติแก่ผู้ดูเสมอ ซึ่งให้เห็นกฎแห่งกรรม ธรรมย่อมคุ้มครองผู้ประพฤติธรรม อย่างน้อยก็สอนให้เห็นปรัชญาของชีวิต สอนให้รู้จักจิตวิทยาของคน แทนที่จะต้องศึกษานานๆ จากชีวิตจริง ละครจะย่อสิ่งเหล่านี้มาให้เราศึกษาได้ในเวลาเพียง 2 - 3 ชั่วโมง

การสอนโดยใช้วิชาการละครในโรงเรียน ยังช่วยให้นักเรียนได้แสดงออกและหัดทำงานร่วมกัน ประสานงานกันเป็น ข้อสำคัญจะมีนักเรียนบางคนแสดงความชนิดทางการแสดง ซึ่งอาจจะยึดเป็นอาชีพได้ ละครเป็นกิจกรรมที่นักเรียนนิยมที่สุดอย่างหนึ่ง และเป็นกิจกรรมที่นักเรียนส่วนมากมีโอกาสจะร่วมมือได้

ความสำคัญของการละครในการพักผ่อนหย่อนใจของสังคมปัจจุบัน

เห็นจะไม่มีใครพักผ่อนหย่อนใจที่ราคาถูกที่สุด ถึงตัวผู้ต้องการได้แทบทุกเวลาและเลือกได้ตามรสนิยมเท่ากับการละคร ผู้ชมอาจจะเลือกดูภาพยนตร์ตามรสนิยมของตน ตัวผู้แสดงก็จะเลือกดูได้ตามใจชอบได้เสมอ ไม่ว่าจะชอบเรื่องผจญภัย ต่อสู้ นำหวาดเสียว น่ากลัว สงคราม ความอ่อนหวานของความรัก ความสนุกสนานสดชื่น ฯลฯ โดยการลงทุนที่ไม่แพงนัก ขณะที่ทำงานที่ไม่ต้องใช้สมองหรือความคิดมากนัก เช่น งานบ้านก็อาจจะฟังละครวิทยุไปพลางทำงานไปพลาง โฆษณาขายของที่แสดงได้ถูกหลักการละคร แสดงแนบเนียน นอกจากจะทำให้ขายสินค้าได้แล้วยังทำให้ผู้ชมเกิดความสบายใจอีกด้วย

ผู้ที่มีพื้นความรู้ทางวิชาการละครย่อมจะดูละครและผลิตผลอันเนื่องจากการละครออกรส เกิดสติปัญญา และเข้าใจได้ลึกซึ้งขึ้น รู้จักที่จะหาแง่มุมวิพากษ์วิจารณ์ เรียกว่า "ดูเป็น" (Dramatic Appreciation)

อาจจะกล่าวได้ว่าการพักผ่อนหย่อนใจเกี่ยวกับการละครนั้นสามารถจะจัดให้ตรงกับอายุ เพศ รสนิยม การศึกษารูานะ เศรษฐกิจของคนส่วนมาก เป็นการพักผ่อนหย่อนใจที่มีขอบเขตกว้างขวางและนิยมกันที่สุด

ความสำคัญของการละครเกี่ยวกับการเรียนรู้สังคมและจิตวิทยา

นักแต่งละครที่มีชื่อเสียงนั้น จะต้องมีความรู้ทางสังคมวิทยา และจิตวิทยาอย่างสูง ศึกษาและสังเกตดูมนุษย์ในทุกแง่ทุกมุม และพยายามนำความจริงเหล่านั้นมาตีแผ่ในเรื่องละครของเขา ละครคือสิ่งที่ย่อชีวิตและการต่อสู้ของมนุษย์ วิธีแก้ปัญหาซึ่งอาจจะต้องทำตลอดชีวิต หรือเปลืองเวลานาน จะนำมาตีแผ่ให้คนเห็นได้ใน 2 - 3 ชั่วโมง ผู้แต่งละคร (Plays) จะต้องสร้างตัวละครให้ใกล้กับคนในชีวิตจริง โดยใส่อุปนิสัยและอารมณ์ลงในตัวละคร เลือก

เอาแต่เหตุการณ์ที่เด่น และสอดคล้องกันพอที่จะทำให้เรื่องดำเนินไปได้อย่างน่าสนใจ ในขณะที่เดียวกันต้องรักษาความเข้าใจของผู้ดูและให้แง่คิด จึงเท่ากับละครได้ย่อความจริงของสังคมให้เราได้ศึกษา ยกตัวอย่าง เช่น เรื่องอิเหนา ตอนต้นเรื่องชมพระนครทั้ง 4 แม้จะมีชื่ออินโดนีเซีย ว่ากูเรบิน ดาฮา กาหลัง และสังหัดสำหรับ และภาพพจน์ที่ให้ไว้ นั้นเป็นพรรณนาโวหารถึงบริเวณรอบ ๆ พระบรมมหาราชวัง และท้องสนามหลวงนั่นเอง ดังที่กล่าวว่า

ท่ามกลางทางท้องสถลมาศ	ลำดับถาดอิฐแผ่นแน่นหนา
บ้านช่องสองข้างมรรคา	ล้วนเคหาหน้าถึงนั่งร้าน
เหล่าเจ้ากรมท่าเจ้าภาษี	มั่งมีสมบัติพิสดาน
เรือนร่วรงรัถยาฝากระดาน	ตึกกว้านบ้านขุนนางนองเนื่อง
สุหร่าเรียงเคียงคั่นบันหย้า	ก่อผนังหลังคามุงกระเบื้อง
เสาชิงช้าอวาศวัดพราหมณ์	ทำตามประเพณีพิธีไสย
หอกลองอยู่กลางเวียงไชย	แม้เกิดไฟไฟตรีตีสัญญา
ตะพานข้างทางข้ามคชสาร	ก่ออิฐปูกระดานไม้หนา
คลองไหลตลอดแล้วสุดตา	น้ำลงคงคาไม่ขอดเคือง

สถานที่ทั้งหมดนี้อยู่ระหว่างคลองหลอดและเสาชิงช้า ทำให้คนรุ่นหลังอย่างน้อยว่าระยะทางดังกล่าวมีอะไรบ้างในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

การวาดภาพถึงหนุ่มสาววัยรุ่น วิธีการแต่งตัวการพบปะนอกจากแสดงประเพณีบางประการสมัยนั้นแล้ว ยังแสดงให้เห็นบรรยากาศของวัยรุ่นตามหลักพัฒนาของสมัยปัจจุบันอย่างถูกต้องด้วย กล่าวไว้ว่า

ฝ่ายฝูงสาวสาวชาวกรุง	ก็บำรุงรูปโฉมเจดฉัน
ขัดขมื่นทนนเนื้อใจจันทน์	หวิมคมสันกันไร
ที่ลูกเหล่าฝาพงศ์พวกผู้ดี	รูปทรงสงศรีผ่องใส
ซ่อนตัวกลัวจะเก็บเป็นนางใน	ถึงมีงานการใหญ่ไม่ไปดู
บางพวกฟังตรุ่นรุ่นสาว	เจ้าบ้านไปปลุกหอยขอสู้
บ้างลอบลักรักเร้นเป็นขู้	หมากพลูพวงมาลัยให้กัน
พวกหนุ่มหนุ่มพากเพียรเวียนเวดชาย	มุ่งหมายรักใคร่ไฝฝืน
หยอกเินเดินเดียวเมียงมัน	ติดพันพูดจาเป็นแสบคาย
บ้างติดนิ้วผิวปากทำเพลง	ล้วนนักร้องเจ้าชู้ฉุยฉาย
ลดเลี้ยวเที่ยวเล่นตามสบาย	หญิงชายเป็นสุขทุกคืนวัน

สภาพบ้านเมืองสวย สนุกสนาน ราษฎรไม่มีทุกข์มีร้อน ซึ่งเป็นสภาพในแผ่นดินของรัชกาลที่ 2 ถ้าฉากใดกล่าวถึงชาวเมืองเวลาเมืองแตกหรือมีข้าศึกประชิดเมืองจะแสดงให้เห็นความโหดร้ายของชาวเมือง สภาพการบ้านแตก

สาแทรกขาด ความกลัวสงครามที่ติดมาจากกรุงแตกครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2310 เพราะความโหดร้ายของสงครามนั้นยังติดอยู่ในความทรงจำของคนสมัยนั้น เช่นตอนท้ายปัจจุเจริญใจร่ำปากเข้าเมืองเพื่อหาบุษยา

บัดนั้น	ฝ่ายฝูงประชาชนน้อยใหญ่
ชายหญิงวิ่งวุ่นทั้งเวียงไชย	ตกใจไม่เป็นสมประดี
กลางคนอุ้มบุตรอุดหลาน	เลือกสนลนลานเล่นหนี
บ้างลงเรือข้ามฟากไปมากมี	ก่อกัณฑ์ไล่ตีตามยิง
บ้างบริกรรมทำปากบดบด	ตัวลั่นดังแม่ดผีสิง
ข้าวของทองเงินเข้าทิ้ง	ผัวพาเมียวิ่งเวียนววก
บ้างจวนตัวผ่นครวเข้าบ้านทยา	ยืนสলামอ้าหล่าแล้วตือก
ที่แก่เฒ่าจูงกันงันง	ตื่นตระหนกจิตใจทั้งภารา
บัดนั้น	เหล่าทหารพาลพวกโจรป่า
เที่ยวทุกแห่งหนคันคัว	จุดคร่าครอบครัวไม่กลัวเกรง
ลางพวกนั่งล้อมกันกินเหล้า	มีนเมาพุดโงงโงงเงง
ชิงของถองเถียงกันเอง	ข่มเหงประชาราษฎร์กวาดริบ
บ้างได้เงินทองของประหลาด	พรมเจียมเจียรขาดตาตขลิบ
สารพัดเสื่อผ้าควาหียบ	ซุบซิบเพื่อนกันแล้วพันพุง
บ้างเปิดกำปั้นได้ขันเขียน	เงินเหรียญหน้าฝรั่งทั้งถุง
บ้างจับได้หญิงสาวให้ป่าวจูง	หอบที่นอนหมอนมุ้งว่ารุงรัง
กราบผัวจะเอาตัวไปขู่ฆ่า	ให้นำหาเงินทองของฝัง
ราษฎรร้อนรนพันกำลัง	อลหม่านไปทั้งหญิงชาย

แม้แต่ในละครที่เรียกว่าละครสมัยใหม่ (Modern Drama) ก็จะได้แสดงออกถึงวัฒนธรรม สังคม จิตวิทยา ฯลฯ ดังเรื่อง ความตายของคนเดินตลาด (Death of Salesman) ซึ่งเคยจัดแสดงในกรุงเทพฯ ในเดือนกุมภาพันธ์ 2514 มีนางมัทนี รัตติน และนายแกรี่ คาร์คิน (Mr. Gary Carkin) อาจารย์คณะศิลปศาสตรมหาวิทาลัยธรรมศาสตร์ เป็นผู้อำนวยการและกำกับการแสดง และได้รับความสำเร็จอย่างสูง คณะผู้จัดแสดงได้แปลชื่อเรื่องนี้ว่า "อวสานของเซลล์แมน" อันเป็นเรื่องที่มีชื่อเสียงมาก ของ Arthur Miller นักแต่งละครเรื่องนามของอเมริกาในปัจจุบัน ดังที่นางมัทนี รัตติน ได้เขียนคำนำไว้ดังต่อไปนี้

"ในปี ค.ศ. 1949 ซึ่งเป็นปีที่ละครเรื่องนี้เปิดการแสดงเป็นครั้งแรกที่ บรอดเวย์ กล่าวกันว่า เมื่อจบการแสดงคืนแรก ผู้ชมทั้งโรงลุกขึ้นยืนปรบมือให้แก่ มิลเลอร์ และผู้แสดงอย่างสนั่นหวั่นไหวเป็นเวลานาน และขานวนิยอร์กเดินออกจากโรงละคร น้ำตาซึมซาบทุกคน นับเป็นละครที่ลั่นสะท้อนอารมณ์ของชาวอเมริกันที่สุดในประวัติศาสตร์ละครของอเมริกา

เพราะเป็นเรื่องที่แสดงสภาพชีวิต ความฝัน ความหวัง และความผิดหวังของชาวอเมริกาได้ใกล้เคียงความจริงที่สุด ในขณะที่ชาวอเมริกันชมละครเรื่องนี้เขาจะพูดได้ว่า "นั่นแหละคือชีวิตของฉันละ"

วิลลี่ โลแมน (Willy Loman) คือตัวแทนของชาวอเมริกันที่ต่ำต้อยและไร้ความหมายในสังคมที่กระหายเงิน ขาดมนุษยธรรม และเต็มไปด้วยการชิงดีชิงเด่นกัน คนเหล่านี้ต้องกระเสือกกระสนเพียงเพื่อจะเอาชีวิตรอด เพื่อผ่อนส่งสมบัติทุกชิ้น และเบียดเบียนชีวิต กว่าจะได้เป็นเจ้าของมัน ก็สิ้นชีวิตเสียก่อนแล้ว สิ่งดีสิ่งเดียวที่อาจจะได้มาก็คือเงินประกันชีวิตก้อนหนึ่ง ซึ่งก็ต้องแลกกับความตาย คนเหล่านี้แหละคือรากฐานของสังคมธุรกิจอเมริกัน แต่เขาถูกทอดทิ้งให้ตายอย่างหมาข้างถนน เซลล์แมนต๊อกต๋อยอย่างวิลลี่ มีชีวิตอยู่ไปวันหนึ่งๆ ด้วยความฝันที่ลมๆ แล้งๆ หลอกหลวงโลกและตนเองไปทุกวัน เขาจะขั้ตรงเท้ามันวาบ โปรยยิ้มไปทั่วและหวังว่าทุกคนจะยิ้มตอบ สิ่งที่เขาปรารถนาคือให้ลูกๆ ได้เป็นใหญ่เป็นโตมีหน้ามีตา และเขาจะได้หยุดเร่ร่อนขายของตามต่างจังหวัดเสียที แต่แล้วความฝันของเขาก็ต้องสลายลง ความผิดเล็กๆ น้อยๆ ในชีวิตของชายสามัญที่เปล่าเปลี่ยวกลับกลายเป็นเหตุที่ทำให้บ้านแตกสาแหรกขาด ความรักกลายเป็นความเกลียดชัง และความเคียดแค้น ระหว่างพ่อกับลูกคนโปรด โชคชะตาเล่นตลกกับชีวิตของเซลล์แมนผู้นี้ จนต้องพบจุดจบที่น่าอนาถใจ

แต่ความตายของวิลลี่ โลแมน ถึงแม้จะเป็นทางออกที่โง่เขลา ในสายตาของผู้ดูก็ได้เป็นการกระทำที่ไร้ค่าหรือสูญเปล่าเสียทีเดียว กลับเป็นการแสดงให้เห็นความเสียสละความกล้าหาญที่จะเผชิญกับความตาย ความรักลูกอย่างสุดหัวใจ และความปรารถนาที่จะแสดงให้โลกเห็นว่า "ฉันไม่ใช่เศษมนุษย์ ฉันคือ วิลลี่ โลแมน วิลลี่ชายของมาตลอดชีวิตโดยไม่ได้รับค่าตอบแทนจนหมดตัว สิ่งสุดท้ายที่เขายาย คือ ชีวิตของเขาเอง แลกกับเงินประกันชีวิตสองหมื่นเหรียญ เพื่อให้บัฟฟลูกรักได้ตั้งตัว และมีหน้ามีตาอีกครึ่งหนึ่ง ความดิ่งดันไม่ยอมแพ้ เพื่อแสดงความเป็นตัวของตัวเอง (Self - Identity) นี้แหละที่เป็นอุดมคติของชาวอเมริกันสมัยใหม่ และเป็นคุณสมบัติที่ทำให้วิลลี่ โลแมน เป็นวีรบุรุษที่น่าอนาถ (Tragic-hero) เช่นเดียวกับวีรบุรุษใน Tragedy ยิ่งใหญ่เรื่องอื่นๆ เพราะสิ่งที่เขามุ่งปรารถนานั้น กลับกลายเป็นสิ่งที่ทำลายชีวิตของเขาอย่างสิ้นเชิง

จึงกล่าวได้ว่า ละครของทุกสมัยจะแฝงความจริงของสังคมไว้ให้ผู้สนใจศึกษาได้เสมอ

การจัดแสดงละคร (Play Production)

ในการจัดแสดงละครเรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้น คณะผู้จัดจะต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้คือ

1. วิธีจัด (Organization)
2. เวที (Stage)
3. บท (Script)
4. ตีบท (Play Interpretation)
5. ทำอย่างไรจึงจะจัดได้ตรงกับความมุ่งหมายของผู้ประพันธ์ (Conveying Values)
6. หลักการและวิธีการ (Principles and Methods)

7. แจกบทหรือเลือกตัวผู้แสดง (Casting)
8. จัดหน้าที่ออกเป็นฝ่าย (Groupings)
9. การเคลื่อนไหวบนเวที (Movement)
10. ธุรกิจการเงิน (Stage Business)
11. วิธีการพูด (Speech)
12. เวลาแสดงและการให้สมัย (Timing)
13. สร้างตัวละคร (Creating the Character)
14. เทคนิคการแสดง (Acting Technique)
15. ปัญหาพิเศษต่างๆ (Special Problems)
16. ออกแบบฉาก (Set Design)
17. สร้างฉาก (Scenery)
18. พัสดุการละคร (Stage Properties)
19. เครื่องแต่งกาย (Costumes)
20. แต่งหน้า (Make-up)
21. แสง (Stage Lighting)
22. ขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินการจัด (Process of Production)
23. การเงิน (Financial Management)

แต่เนื่องจากตำราเล่มนี้เขียนขึ้นตามหลักสูตรวิชานาฏศิลป์ ป.ม. จึงจะเลือกกล่าวแต่บางหัวข้อ เพื่อให้จัดละครโรงเรียน (School Play) ได้และเกิดความซาบซึ้ง (Appreciation) ในการละครสมัยใหม่ (Modern Drama) เท่านั้น

